

IZGRADNJA UTICAJA TURSKA KAO BEZBEDNOSNI PROVAJDER NA ZAPADNOM BALKANU

Vuk Vuksanović

BCBP Beogradski centar za
bezbednosnu politiku

Beograd, septembar 2024.

IZGRADNJA UTICAJA

TURSKA KAO BEZBEDNOSNI PROVAJDER NA ZAPADNOM BALKANU

Izdavač:

Beogradski centar za bezbednosnu politiku
Đure Jakšića 6/5 Belgrade
www.bezbednost.org, office@bezbednost.org

Autor:

Vuk Vuksanović

Dizajn i prelom:

Srđan Ilić

DOI: <https://doi.org/10.55042/INUI4777>

Beograd, septembar 2024.

BCBP Beogradski centar za
bezbednosnu politiku

Sadržaj

Uvod	4
Ankara se pojačava	5
Turski interesi na Balkanu	7
Posle Ukrajine: Izgradnja uticaja	9
Zaključak	10
Napomene i beleške	12

U julu 2023. godine, srpski ministar odbrane, a sada srpski premijer, Miloš Vučević, javno je optužio Tursku za obuku, naoružavanje i održavanje vojnih vežbi sa Kosovskim snagama bezbednosti (KBS), kosovskom formacijom za krizni odgovor, sa eksplicitnim ciljem da KBS transformiše u kompletnu vojsku do 2028. godine.¹ To je proces kojem se Srbija protivi, nastavljajući da se poziva na Rezoluciju 1244 Saveta bezbednosti UN, koja ne prihvata nijednu drugu oružanu formaciju na terenu osim mirovnih snaga NATO-a, Kosovskih snaga (KFOR).² Iako postoji mnogo političkog marketinga u retorici srpskog rukovodstva, ova epizoda pokazuje da je Turska postala ubedljivija kao bezbednosni provajder na Zapadnom Balkanu poslednjih godina. Ova politika je motivisana interesovanjem Ankare za osvajanje novih tržišta za svoju rastuću odbrambenu industriju i, što je još važnije, izgradnju političkog uticaja u regionu. Ova politika je postala izraženija u kontekstu rata u Ukrajini, jer Ankara koristi bezbednosnu zabrinutost da bi moglo doći do preliivanja u region, što Turskoj pruža priliku da deluje sa više samopouzdanja u svojoj regionalnoj bezbednosnoj politici.

Ankara se pojačava

Bezbednosna politika Ankare prema regionu je višestruka. Turska ima istoriju mirovnih operacija u regionu, što znači da za razliku od Rusije i Kine, koje nemaju vojno prisustvo u regionu, Turska ima čizme na terenu. U NATO-ovoj misiji KFOR na Kosovu, Turska ima 325 vojnika u logoru „Sultan Murat“ u istorijskom gradu Prizrenu.³ Ankara takođe ima 242 pripadnika u okviru mirovne misije EU u Bosni i Hercegovini, stacionirana u kasarni „Fatih Sultan Mehmet“ u Zenici. Turska mornarica takođe ima pravo da koristi albansku pomorsku bazu „Paša Liman“ na osnovu sporazuma iz 1998. godine.⁴ Što se tiče vojne diplomatije, Turska je dobro pozicionirana, jer u okviru svojih ambasada u svih šest zemalja Zapadnog Balkana (Srbija, Crna Gora, Kosovo, Albanija, Severna Makedonija i Bosna i Hercegovina) ima vojnog atašea. Poređenja radi, na Bliskom istoku, Turska nema vojnog atašea u svojim ambasadama u Izraelu, Saudijskoj Arabiji, Jemenu i Bahreinu.⁵

Kosovo je posebno atraktivan partner za Ankaru, koja snabdeva i obučava kosovske snage bezbednosti. Na listi hardvera koji se obezbeđuje za KBS nalaze se minobacači „Aselsan Alkar (kalibar“ 120 milimetara) i MKEK NT1 (kalibar 81 milimetar); protivtenkovska vođena raketa srednjeg dometa OMTAS; oklopna taktička vozila COBRA u pratnji daljinski upravljanih borbenih stanica (DUBS), a postoji plan da se isporuči vučene haubice Boran (kalibar 105 milimetara).⁶ Ankara je takođe isporučila KBS-u višenamensko oklopno vozilo BMC Vuran i obučila pripadnike KBS-a za njegovu upotrebu.⁷ Napadački dronovi „Bajraktar TB2“ bili su posebno atraktivan proizvod turske odbrambene industrije. U maju 2023. godine, Snage bezbednosti Kosova (KBS) dobile su pet bespilotnih letelica TB2 iz Ankare sedam meseci nakon potpisivanja prvobitnog sporazuma.⁸ Severna Makedonija je takođe kupila tri baterije sa 18 haubica „Boran“ od Turske početkom 2023. godine, pri čemu je planirano da prva baterija od šest haubica „Boran“ stigne do 2025. godine, a preostale dve baterije u periodu od 2029. do 2031. godine.⁹

Kao članica NATO-a, Turska redovno učestvuje u bilateralnim i multilateralnim vojnim vežbama sa zemljama članicama NATO-a iz regiona, uključujući Albaniju, Bosnu i Hercegovinu i Severnu Makedoniju.¹⁰ Vojno obrazovanje je takođe bilo deo odbrambenog angažmana Ankare na Balkanu, jer Turska vojna akademija ima tradiciju obrazovanja vojnih kadeta iz Bosne i Hercegovine, Albanije, Kosova i Severne Makedonije, što ove kadete čini više usklađenim sa vrednostima i doktrinom turske vojske.¹¹ Proteklih godina vojno obrazovanje u Turskoj postalo je dostupno i vojnim kadetima iz Crne Gore.¹²

Poslednjih godina, Turska je imala tendenciju da bude najveći vojni donator pojedinim zemljama Zapadnog Balkana. Turska je 2023. godine bila najveći strani vojni donator Crnoj Gori, sa donacijama u vrednosti od 1,2 miliona dolara u vidu tri logistička vozila.¹³ Ova transakcija je završena na osnovu sporazuma iz 2019. godine između Turske i Crne Gore koji je predviđao da će tursko Ministarstvo odbrane donirati crnogorskoj vojsci 16 miliona evra tokom pet godina, od čega je 15,5 miliona evra namenjeno proizvodnji

terenskih vozila, a ostatak za obrazovanje crnogorskih oficira u okviru turskog vojnog obrazovnog sistema. Turske vojne donacije Crnoj Gori takođe su uključivale uniforme i automatske puške.¹⁴ Turska je 2022. godine bila najveći vojni donator Albaniji, sa donacijom neodređenog sadržaja u ukupnom iznosu od 2.088.500 dolara.¹⁵

Postojali su aranžmani sa manje konvencionalnim partnerima, pre svega sa Srbijom. Ankara i Srbija su 2019. godine potpisale sporazum o saradnji u oblasti odbrane,¹⁶ koji podrazumeva vojno-industrijsku saradnju koja je trebalo da omogući Beogradu da dobije tehnologiju i „znanje” od Ankare, dok je Ankara mogla da iskoristi Beograd kao platformu za efikasniji prodor na evropska tržišta odbrane. Činjenica da je Ankara spremna da deli tehnologiju kao deo nabavki u oblasti odbrane, pristupačne cene, kao i činjenica da su turske odbrambene kompanije integrisane sa proizvodnim mrežama američkih i evropskih kompanija, pomaže turskoj odbrambenoj industriji na Balkanu i drugim regionalnim tržištima.¹⁷ Istraživači sa turskog Univerziteta Bolu Abant İzzet Baysal i srpskog Univerziteta u Nišu započeli su 2023. godine projekat koji je odobrio NATO, za razvoj sistema ranog upozoravanja protiv nuklearnog napada na pogranične države NATO-a.¹⁸

Turski interesi na Balkanu

Šta stoji iza ovog proboja u bezbednosnom angažmanu Turske na Zapadnom Balkanu? Za početak, postoji interesovanje za sticanje novih tržišta i kupaca za rastuću tursku odbrambenu industriju. Prema podacima Sekretarijata za odbrambenu industriju, tela koje upravlja turskom odbrambenom industrijom pod okriljem Kancelarije predsednika Turske, turski izvoz odbrane i vazduhoplovstva skočio je sa 248 miliona dolara u 2002. godini na 4,395 milijardi dolara u 2022. godini. Ukupan promet sektora odbrane i vazduhoplovstva porastao je 12 puta, sa 1,062 milijardi dolara u 2002. godini na 12,196 milijardi dolara u 2022. godini. U 2002. godini, ukupan budžet turskih projekata odbrane iznosio je 5,5 milijardi dolara, a obim projekata se povećao 16 puta, na 90 milijardi dolara.¹⁹

Govoreći na 97. godišnjicu osnivanja turske primarne obaveštajne agencije, Nacionalne obaveštajne organizacije (MIT), u januaru 2024. godine, Erdogan je izjavio: "Odbrambena industrija, koja je nekada 80 odsto zavisila od uvoza iz inostranstva, danas je postala izvozni artikl sa najvećom dodatom vrednošću za našu zemlju. U 2023. godini oborili smo rekord u istoriji države kao republike, izvozom odbrambenih proizvoda vrednih 5,5 milijardi dolara. (...) Kako se autohtoni nacionalni asortiman proizvoda naše odbrambene industrije širi, sredstva, kapaciteti i sposobnosti naše vojske i snaga bezbednosti, kao i Nacionalne obaveštajne organizacije jačaju." ²⁰ Globalno, između 2019. i 2023. godine, turski udeo u globalnom izvozu oružja iznosio je 1,6 odsto, što je povećanje od 106 odsto u odnosu na period između 2014. i 2018. godine, kada je taj udeo iznosio 0,7 odsto, što zemlju svrstava na 11. mesto po obimu globalnog izvoza oružja.²¹

Ovaj napor da se forsira turska odbrambena industrija takođe je motivisan porodičnim i interesnim vezama. Predsednik Upravnog odbora i glavni tehnološki direktor turske grupe „Bajkar“ koja proizvodi čuvene bespilotne letelice „Bajraktar TB2“ je Selčuk Bajraktar, zet turskog predsednika Redžepa Tajipa Erdogana. Bajraktarovo bogatstvo i ugled u javnosti navode neke da veruju da bi on mogao biti Erdoganov politički naslednik.²² Turski pokušaji da se formira autohtona odbrambena industrija takođe se poklapaju sa zahlađenjem u odnosima između Ankare i Zapada, domaćeg nazadovanja u demokratiji i pokušaja da se modernizacija odbrane iskoristi da turska vlada promoviše novi turski nacionalizam.²³ Kako i nacionalizam i balkanska dijaspora (veruje se da do 18 miliona turskih građana potiče sa Balkana) postaju sve zastupljenije snage u turskoj unutrašnjoj politici, a samim tim i u spoljnoj politici,²⁴ Balkan se takođe može koristiti za forsiranje ovog tehno-nacionalizma u svrhe promocije kod kuće.

Pored komercijalnog interesa za pronalaženje novih kupaca za proizvode turske vojne industrije, postojala je politička i strateška logika izgradnje uticaja u geopolitički važnom regionu za Ankaru. Za Tursku, ovaj region je okosnica povezivanja sa Evropom u geopolitičkom i geoekonomskom smislu i skoro svaka bezbednosna kriza od Prvog balkanskog rata 1912. godine dovela je do priliva balkanskog stanovništva u Tursku.

Istovremeno, turske elite veruju da ako Turska želi da bude uticajan igrač na Bliskom istoku i u široj Evroaziji, ona mora da ima stabilnu evropsku zaleđinu, sa odbrambenim perimetrom i zonom uticaja na Balkanu.²⁵ Stoga, Turska ima istinski interes za udelom u regionalnim bezbednosnim poslovima.

Kao deo nastojanja da stvori uticaj i prisustvo na Zapadnom Balkanu, Turska se oslanjala na čitav niz instrumenata. Formiranje bezbednosnih partnerstava samo je najnovija faza u postepenoj evoluciji instrumenata Ankare, gde se u prošlosti Ankara prvo oslanjala na meku moć, zatim na ekonomske odnose, a sada na bezbednost i odbranu.²⁶ Kao što je turski politikolog Senđer Gozubenli rekao još 2020. godine: „Turska je ušla u region sa pristupom meke moći. Međutim, turski donosioci odluka shvatili su da izgradnja džamije ne predstavlja stvarnu političku polugu uticaja kada je to potrebno. Saradnja u oblasti odbrane i zavisnost jedne zemlje od Turske činili bi stvarnu polugu uticaja.”²⁷ Nova stvarnost u kojoj su obaveštajne službe i vojska postale istaknutiji igrači u kreiranju turske politike poslednjih godina²⁸ takođe pomaže da se objasni povećana upotreba bezbednosnih partnerstava u balkanskoj politici Ankare. Poslednjih godina, spoljna politika Ankare na Balkanu postala je mnogo pragmatičnija i transakcijski orijentisana, a Turska se udaljila od pozivanja na otomansko nasleđe i okrenula ulozi uticajnog brokera koji balansira između ključnih lokalnih etničkih grupa.²⁹ U tom kontekstu, Ankara doživljava Srbe i Albance kao dve najznačajnije etničke grupe na Balkanu zbog činjenice da naseljavaju nekoliko zemalja u regionu, što motiviše Ankaru da utiče na ravnotežu između njih na način koji smatra prikladnim u datom trenutku.³⁰

Posle Ukrajine: Izgradnja uticaja

Nakon ruske invazije na Ukrajinu, postojala je zabrinutost da Balkan može biti još jedno potencijalno žarište. Kao članica NATO-a, Turska je bila u dobroj poziciji da deluje čim se otvorio prostor i umeša kao bezbednosni provajder, jačajući svoje prisustvo na Balkanu. U junu 2023. godine, nakon što su Srbi protestovali zbog imenovanja albanskih gradonačelnika u srpskim opštinama nakon izbora koje su bojkotovali kosovski Srbi, došlo je do nemira koji su rezultirali brojnim povređenim mađarskim i italijanskim mirovnjacima KFOR-a. Nakon nemira, NATO je odlučio da pojača KFOR sa 700 vojnika. Ankara je doprinela ovom pojačanju sa 500 pripadnika turske 65. mehanizovane pešadijske brigade.³¹ U septembru 2023. godine ova pojačanja su povučena u Tursku nakon ocene da je situacija stabilizovana,³² ali Turska i dalje ostaje jedan od većih kontributora misije. U oktobru 2023. godine, nakon sukoba između kosovske policije i naoružane srpske grupe u selu Banjska, turski general-major Ozkan Ulutaš preuzeo je ulogu komandanta KFOR-a, postavši prvi turski komandant KFOR-a.³³

Ankara je efikasno iskoristila izmenjeno bezbednosno okruženje koje je stvorila ruska invazija na Ukrajinu kako bi stekla nove ugovore za svoju industriju oružja na Zapadnom Balkanu. Ova dinamika ne bi trebalo da se svodi samo na napore turske odbrambene industrije da osvoji nova tržišta. Zemlje u regionu su u potražnji za turskom vojnom opremom. U tom kontekstu, interesovanje za bespilotne letelice „Bajraktar TB2“ na Zapadnom Balkanu poraslo je nakon upotrebe ovih bespilotnih letelica u velikim međunarodnim sukobima, uključujući i tokom rata u Nagorno-Karabahu 2020. godine, od strane azerbejdžanskih snaga protiv jermenskih snaga i tokom početnih faza rata u Ukrajini od strane ukrajinske vojske protiv ruskih trupa.³⁴ U februaru 2023. godine, tadašnji ministar odbrane Srbije Miloš Vučević izjavio je da srpska vojska analizira iskustva iz ova dva sukoba pri odlučivanju o kupovini novih bespilotnih letelica.³⁵ Predsednik Srbije Aleksandar Vučić je 2020.³⁶ i 2022. godine u ime Srbije po drugi put izrazio interesovanje za ovu bespilotnu letelicu, čak se osvrnuvši na navodno obećanje koje mu je dao turski predsednik Erdogan 2022. godine.³⁷

S obzirom na to da je Srbija najveći operater bespilotnih letelica na Zapadnom Balkanu, drugi u regionu osećaju potrebu da odgovore na taj kapacitet, a Turska u tome rado pomaže.³⁸ Isporuka bespilotnih letelica Kosovu pokazuje ovu realnost. Bosna i Hercegovina je takođe među potencijalnim kupcima turskih bespilotnih letelica, nakon što je pokazala potencijalno interesovanje za njih još 2021. godine.³⁹ Činjenica da je Turska članica NATO-a olakšava Turskoj da opravda svoje inicijative na Zapadnom Balkanu prikazujući je kao deo šireg okvira evroatlantske bezbednosne arhitekture i uz određeni stepen koordinacije sa Zapadom. U tom kontekstu, prilikom snabdevanja balkanskih zemalja naoružanjem, Turska može da opravda činjenicu da je njeno naoružanje u skladu sa standardima NATO-a, za razliku od ruskog i kineskog naoružanja.⁴⁰

Dok general Ulutaš deluje pod okriljem NATO-a, a ne komande u Ankari, može se videti kako Ankara i dalje može da iskoristi njegovo imenovanje za svoje potrebe. U oktobru 2023. godine, kada je turski ministar odbrane Jašar Guler posetio Srbiju, dominantno pitanje na dnevnom redu konsultacija sa tadašnjim srpskim kolegom Milošem Vučevićem bilo je pitanje KFOR-a.⁴¹ Istog meseca, Guler je takođe posetio Kosovo i razgovarao o bezbednosnoj saradnji i pitanjima KFOR-a sa predsednicom Kosova Vjosom Osmani.⁴² Ankara uspostavlja prisustvo na terenu sa svojim trupama učestvujući u mehanizmima NATO-a i koristeći ga za otvaranje političkih kanala komunikacije sa uključenim stranama, u ovom slučaju, sa dve najvažnije etničke grupe u regionu.

Nakon neuspelog puča u Turskoj 2016. godine, politika Ankare u lovu na sledbenike prognanog turskog sveštenika Fetulaha Gulena, uključujući i na Balkanu i teritorijama naseljenim Albancima, donekle je zategla veze sa tradicionalnim partnerima u Albaniji i na Kosovu, što je dovelo do uspona u srpsko-turskim odnosima. Međutim, kako Erdoganovi politički saveznici na Kosovu više nisu na vlasti, Erdogan naporno radi na uspostavljanju snažne veze sa kosovskim premijerom Albinom Kurtijem, koji je na vlasti od 2021. godine.⁴³ Ankara ne može da ignoriše albanski faktor i spremna je da pruži bezbednosnu pomoć, stvarajući izazov na putu balansiranja svojih veza sa Srbima. Neće biti lak zadatak da se održi ravnoteža između Srba i Albanaca, posebno kad su u pitanju kosovski Albanci. Isporuka bespilotnih letelica Kosovu navela je Srbiju da odustane od kupovine turskih bespilotnih letelica i odlučila da kupi kamikaza bespilotne letelice iz UAE, što je narušilo srpsko-turske odnose.⁴⁴ Ovo je potencijalna poteškoća za Ankaru u budućnosti jer Srbija, sa svojom odbrambenom industrijom, ima bolju infrastrukturu za turski prodor na nova tržišta od nekih suseda Srbije.⁴⁵

Zaključak

Turska će nastaviti da koristi svaku priliku i svaki raspoloživi instrument da poveća svoj uticaj u regionu, a bezbednosna politika je deo tog paketa. Turska bi profitirala od integracije regiona u zapadne institucije. To ne znači da će Ankara uvek biti usklađena sa Zapadom, ali uvodi dvostruku stvarnost u kojoj će Ankara ponekad delovati kao nezavisan akter, a ponekad koordinirati sa Zapadom. Ipak, činjenica da su veze Ankare sa Zapadom duboke i činjenica da je Ankara uključena i u druge regione nameće ograničenje u tome koliko daleko može ići na Zapadnom Balkanu. Ostaje pitanje da li turske bezbednosne inicijative prema regionu doprinose stabilnosti ili nestabilnosti. To će zavisiti od balkanskih nacija i balkanskih elita, od toga kako će one koristiti tursku vojnu opremu i svoje partnerstvo sa Turskom i njima uticati na politička dešavanja. Rat je i dalje malo verovatan u regionu, ali još uvek postoje neodgovorne lokalne elite koje koriste bezbednosna partnerstva i nabavku oružja za političko manevrisanje i domaću promociju. U takvom okruženju, Ankara će jednostavno tražiti dobre prilike. Baš kao i svi ostali.

Dr Vuk Vuksanović je viši istraživač u Beogradskom centru za bezbednosnu politiku (BCSP) i saradnik LSE IDEAS, spoljnopolitičkog think-tanka na Londonskoj školi ekonomije i političkih nauka (LSE).

Napomene i beleške

- 1 Radio Slobodna Evropa, „Ministar odbrane Srbije optužuje Kosovo za dodatno naoružavanje“, 21. jul 2023. <https://www.slobodnaevropa.org/a/vucevic-kosovo-vojska-srbije-oruzje/32512962.html>.
- 2 Ministarstvo odbrane Republike Srbije, „Predsednik Vučić: Naoružavanje takozvanih kosovskih snaga bezbednosti u suprotnosti sa Rezolucijom SB UN 1244“, 13. januar 2024. <https://www.mod.gov.rs/eng/20873/predsednik-vucic-naoruzavanje-takozvanih-kosovskih-bezbednosnih-snaga-suprotno-rezoluciji-1244-sb-un20873>.
- 3 NATO – Allied Joint Force Command Naples, “KFOR – Contributing Nations”, July 22, 2024, <https://jfcnaples.nato.int/kfor/about-us/welcome-to-kfor/contributing-nations>.
- 4 Bojana Zorić, “Türkiye in the Western Balkans: Laying its cards on the table,” in Türkiye’s Cards in the World: Raising the Stakes, ed. Dalia Ghanem (European Union Institute for Security Studies, Chaillot Paper 182, May 2024), 10–11
- 5 Ibid.
- 6 Beta, „Mediji: SAD, Turska, Velika Britanija i Albanija najaktivnije u transformaciji KBS u vojsku“, 24. mart 2024. <https://beta.rs/content/202325-mediji-sad-turska-velika-britanija-i-albanija-najaktivnije-u-transformaciji-kbs-u-vojsku>.
- 7 Yusuf Ulucam, “Turkish military trains Kosovo soldiers on Vuran use,” Türkiye Today, May 7, 2024, <https://www.turkiyeday.com/turkiye/turkish-military-trains-kosovo-soldiers-on-vuran-use-2319/>.
- 8 Mustafa Talha Öztürk, “Kosovo Security Forces receive Turkish Bayraktar drones,” Anadolu Agency, May 6, 2023, <https://www.aa.com.tr/en/europe/kosovo-security-forces-receive-turkish-bayraktar-drones/2890474>.
- 9 Talha Ozturk, “N. Macedonia purchases 18 howitzers from Türkiye,” Anadolu Agency, January 13, 2023, <https://www.aa.com.tr/en/europe/n-macedonia-purchases-18-howitzers-from-turkiye/2787125>.
- 10 Balkan Defence Monitor 2024, Belgrade Centre for Security Policy (BCSP), February 27, 2024, pp.4, 28,30, 36, <https://bezbednost.org/en/publication/balkan-defence-monitor-2024/>.
- 11 Hamdi Firat Buyuk, Sinisa Jakov Marusic, Sasa Dragojlo, Xhorxhina Bami, Gjergj Erebara and Samir Kajosevic, “With Arms Deals and Donations, Turkey Steps up Balkan Influence,” Balkan Insight, December 11, 2020, <https://balkaninsight.com/2020/12/11/with-arms-deals-and-donations-turkey-steps-up-balkan-influence/>.
- 12 Standard, „Objavljen oglas za upis 12 kadeta na vojne akademije u četiri zemlje“, 27. mart 2024. <https://standard.co.me/drustvo/objavljen-oglas-za-upis-12-kadeta-na-vojne-akademije-u-cetiri-zemlje>.
- 13 Balkan Defence Monitor 2024, p. 34.
- 14 Beta, „Mediji: Ankara će postati glavni donator Vojske Crne Gore, nastavlja da jača prisustvo na Balkanu“, 18. oktobar 2019. <https://betabriefing.com/archive/news/8609-media-ankara-to-become-main-donor-of-montenegros-army-continues-to-strengthen-presence-in-the-balkans>.
- 15 Balkan Defence Monitor 2023, Belgrade Centre for Security Policy (BCSP), February 28, 2023, p.25, <https://bezbednost.org/en/publication/balkan-defence-monitor-2023/>.
- 16 Buyuk, Marusic, Dragojlo, Bami, Erebara and Kajosevic, “With Arms Deals and Donations, Turkey Steps up Balkan Influence”.
- 17 Ibid.
- 18 Daily Sabah, “Türkiye, Serbia developing early anti-nuke strike warning system,” April 9, 2023, <https://www.dailysabah.com/business/defense/turkiye-serbia-developing-early-anti-nuke-strike-warning-system>.

- 19 Presidency of the Republic of Türkiye - Secretariat of Defence Industries, "Our Defence Industry – Current State", March 25, 2024, <https://www.ssb.gov.tr/WebSite/contentlist.aspx?PageID=48&LangID=2>.
- 20 Presidency of the Republic of Türkiye, "Türkiye is making a name for itself with its economic, military, diplomatic and intelligence achievements", January 10, 2024, <https://www.tccb.gov.tr/en/news/542/150717/-turkiye-is-making-a-name-for-itself-with-its-economic-military-diplomatic-and-intelligence-achievements->.
- 21 Pieter D. Wezeman, Katarina Djokic, Dr Mathew George, Zain Hussain and Siemon T. Wezeman, "Trends in International Arms Transfers, 2023", Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), March 2024, p.2, <https://www.sipri.org/publications/2024/sipri-fact-sheets/trends-international-arms-transfers-2023>.
- 22 Halil Karaveli, "Is Selcuk Bayraktar Turkey's Crown Prince-in-Waiting?," Foreign Policy, October 5, 2023, <https://foreignpolicy.com/2023/10/05/turkey-erdogan-bayraktar-drones-akp-crown-prince/>.
- 23 Sinem Adar, "Rethinking Civil-Military Relations in Turkey: How Has the Security Landscape Changed under AKP Rule?," German Institute for International and Security Affairs (SWP), pp.4-5, <https://www.swp-berlin.org/10.18449/2023C55/>.
- 24 Vuk Vuksanović i Srđan Hercigonja, " Ne popravljaj ako nije pokvareno: Turska spoljna politika na Balkanu nakon izbora", European Western Balkans (EWB), 17. maj 2023, <https://europeanwesternbalkans.rs/ne-popravljaj-ako-nije-pokvareno-turska-spoljna-politika-na-balkanu-nakon-izbora/>.
- 25 Vuk Vuksanović i Srđan Hercigonja, „Između emocija i realizma: Dva lica turske spoljne politike na Balkanu”, Beogradski centar za bezbednosnu politiku, 16. oktobar 2023. godine, str. 11, <https://bezbednost.org/publikacija/izmedju-emocija-i-realizma-dva-lica-turske-spoljne-politike-na-balkanu/>.
- 26 Ibid., str.20.
- 27 Buyuk, Marusic, Dragojlo, Bami, Erebara and Kajosevic, "With Arms Deals and Donations, Turkey Steps up Balkan Influence".
- 28 Vuksanović i Hercigonja, „Između emocija i realizma”, str.17.
- 29 Vuk Vuksanovic, "Turkey's Pragmatic Policy in the Balkans has its Limits", Balkan Insight, November 11, 2021, <https://balkaninsight.com/2021/11/11/turkeys-pragmatic-policy-in-the-balkans-has-its-limits/>.
- 30 Vuksanović i Hercigonja, „Između emocija i realizma”, str.12.
- 31 Associated Press, "Turkish forces arrive in Kosovo to bolster NATO-led peacekeepers after recent violence," June 5, 2023, <https://apnews.com/article/turkey-kosovo-na-to-kfor-serbs-469d7686a5f6cdeec3a2a307a847b9b2#>.
- 32 Anadolu Agency, "Turkish reserve forces to leave Kosovo after fulfilling mission," September 5, 2023, <https://www.aa.com.tr/en/europe/turkish-reserve-forces-to-leave-kosovo-after-fulfilling-mission/2984347>.
- 33 Anadolu Agency, "Turkish reserve forces to leave Kosovo after fulfilling mission," September 5, 2023, <https://www.aa.com.tr/en/europe/turkish-reserve-forces-to-leave-kosovo-after-fulfilling-mission/2984347>.
- 34 Vuk Vuksanovic and Filip Ejodus, "Wings of Change: The Coming Drone Proliferation in the Western Balkans", Belgrade Centre for Security Policy, May 30, 2023, p.4, <https://bezbednost.org/en/publication/wings-of-change-the-coming-drone-proliferation-in-the-western-balkans/>.
- 35 Danas, „Vučević: Spremni smo da testiramo dronove kompanije PR-DC Željka Mitrovića”, 26. februar 2023. <https://www.danas.rs/vesti/drustvo/vucevic-spremni-smo-da-testiramo-dronove-kompanije-pr-dc-zeljka-mitrovica/>.

- 36 Hamdi Firat Buyuk, "Serbia Considers Buying Turkish Armed Drones," Balkan Insight, October 6, 2020, <https://balkaninsight.com/2020/10/06/serbia-considers-buying-turkish-armed-drones/>.
- 37 Vuksanovic and Ejodus, "Wings of Change", p.6
- 38 Ibid., p.5
- 39 Hamdi Firat Büyük (@HFiratBuyuk), "While the tension is getting higher in Bosnia, its army chief visits Turkish drone factory, owned President Erdogan's son-in-law.," Twitter, April 23, 2021, 11:27 p.m., <https://twitter.com/HFiratBuyuk/status/1474144558300770305>.
- 40 Buyuk, Marusic, Dragojlo, Bami, Erebara and Kajosevic, "With Arms Deals and Donations, Turkey Steps up Balkan Influence".
- 41 N1, "Vucevic: Serbs in Kosovo have no problem with KFOR presence," October 25, 2023, <https://n1info.rs/english/news/vucevic-serbs-in-kosovo-have-no-problem-with-kfor-presence/>.
- 42 Anadolu Agency, "Türkiye, Kosovo to strengthen defense cooperation: President Osmani," October 17, 2023, <https://www.aa.com.tr/en/turkiye/turkiye-kosovo-to-strengthen-defense-cooperation-president-osmani/3023287>.
- 43 Vuk Vuksanovic and Nikolaos Tzifakis, "Erdoğan eyes an opening in the Balkans", Middle East Institute (MEI), August 31, 2021, <https://www.mei.edu/publications/erdogan-eyes-opening-balkans>.
- 44 Elis Gjevori, "Turkish Bayraktar drone sales to Kosovo spark anger in Serbia," Middle East Eye, July 20, 2023, <https://www.middleeasteye.net/news/turkish-bayraktar-drone-sales-kosovo-sparks-anger-serbia>.
- 45 Vuksanović i Hercigonja, „Između emocija i realizma”, str. 21.

BCBP Beogradski centar za
bezbednosnu politiku

bezbednost.org